

Geachte afwezigen,

De dies van een universiteit, de viering van haar verjaardag, is een echt ritueel. *Rta* betekent orde, regel, in het Sanskriet. Continuïteit is de kern ervan. Zo kan een gebed, van de een op de andere bidder overgedragen, voortgezet worden als een eeuwige vlam. Zo verliet de jonge Franse dichter Du Bartas zijn studiecel pas ver na middernacht, om daarin afgelost te worden door zijn dichtervriend Du Bellay: de studie werd niet onderbroken. Hoe zinvol is het dat het levensmotto van Du Bellay (*Musa coelo beat, de muze beloont met onsterfelijkheid*) vroeger en nu weer, het plaveisel voor ons Academiegebouw siert.

De dies van onze universiteit is nooit niet gevierd. Ook tijdens de Tweede Wereldoorlog werd er, in kleine kring en soms in gevaarvolle of deprimerende omstandigheden, aandacht aan gegeven. Op 8 februari 1943 werd in Sint-Michiëlsgestel de 365ste geboortedag min of meer gewoon door 54 Leidenaren, hoogleraren en alumni, gevierd. Dat doen we nu ook, en door uw afwezigheid bent u er misschien wel bewuster bij dan voorheen.

Drie keer was dat ritueel voor mij persoonlijk een bijzondere gelegenheid, bij de aanbidding van drie delen van mijn universiteitsgeschiedenis. Ik placht dan het boek voor een propvolle kerk omhoog te houden, waarop het orgel een vrolijk riedeltje liet horen. Nu zwijgt ook het orgel, maar ik weet: door te zwijgen geeft het zijn instemming, *cum tacet, clamat*.

Nu, aan het eind van de rit, na vier dikke delen die elk een eeuw van het Leidse universitaire verleden beschrijven, weet ik ten eerste dat haar geschiedenis zich vrijwel zelf schrijft. De vanzelfsprekende periodisering, de afwisseling van grandeur en misère, politieke knechting en heroïsche vrijheidsdrang, de eminente geleerden en hun glinsterende geleerdheid, het zat allemaal in de papieren bronnen zoals de slavenbeelden van Michelangelo in het marmer.

Het kenmerkende evenwicht in het bestuur van de universiteit, tussen stad en staten, senaat en curatoren, hetzelfde evenwicht tussen verschillende wetenschappelijke stromingen, dit alles maakte dat de universiteit zich vernieuwde met een geleidelijkheid die aan vanzelfsprekendheid grensde. Het wonderlijk adequate benoemingsbeleid door de eeuwen heen, de harmonische groei van een curriculum, het zijn evenzovele bewijzen van mijn centrale stelling: de universiteit is een evenwichtsarrangement.

Dat evenwicht tussen traditie en vernieuwing is ook de rode draad door dit laatste deel, dat de moderne universiteit beschrijft. Juist door aan te sluiten bij de traditie wist de Leidse universiteit een antwoord te vinden op de enorme

uitdaging van de moderne tijd, zijn dramatische ontwikkelingen en politieke rampen. Verdraagzaamheid, nauwkeurigheid, helderheid, dat waren volgens de filosoof Land in 1886 de kenmerkende eigenschappen van Leiden. Ze zijn het nog steeds.

De grote vraag blijft natuurlijk: zijn wij nog wel een universiteit? Zoals Joe Biden tegenover de verdeeldheid in zijn land niet moe werd *The United States of America* aan te roepen, zo is het ook nu nodig de universiteit te verdedigen tegenover wat wel de multiversiteit genoemd werd. Ook hiervoor kan men bij de geschiedenis te rade gaan.

Zo beschrijf ik hoe Cornelis van Vollenhoven voor zijn juridisch werk inspiratie zocht bij biologie en taalwetenschap, hoe Johan Huizinga de antropologie vruchtbaar maakte voor de geschiedenis. Een van de mooiste voorbeelden is de manier waarop de astronoom Oort de hulp inriep van de sinoloog Duijvendak voor de nauwkeurige bepaling in de tijd van zijn krabnevel (het was 4 juli 1054).

Dit soort *cross over* zoals wij het nu noemen, dit ademen tussen specialisatie en interdisciplinariteit is het levensbloed van de universiteit, niet alleen het behoud van haar eenheid, maar de meerwaarde van haar bestaan. In de taalarcheologie werd het wel *cognitive fluidity* genoemd, ‘the capacity for metaphors, which underlies art, science and religion’. Bij al ons verlangen naar vastheid wens ik de Leidse universiteit veel van die vloeibaarheid toe.